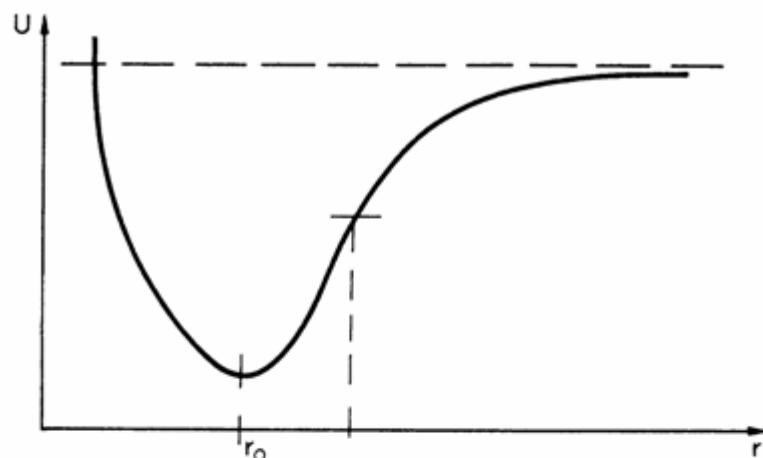

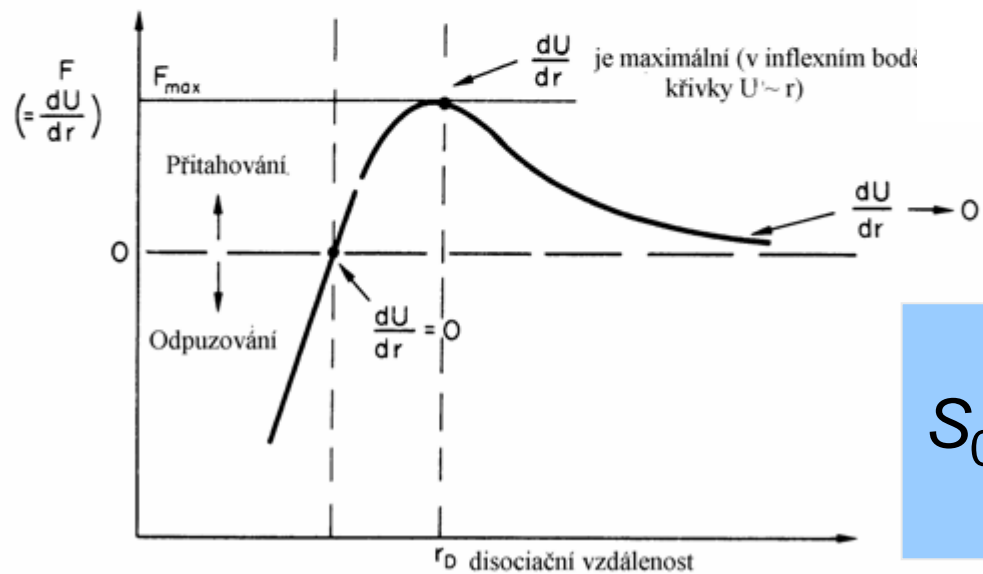
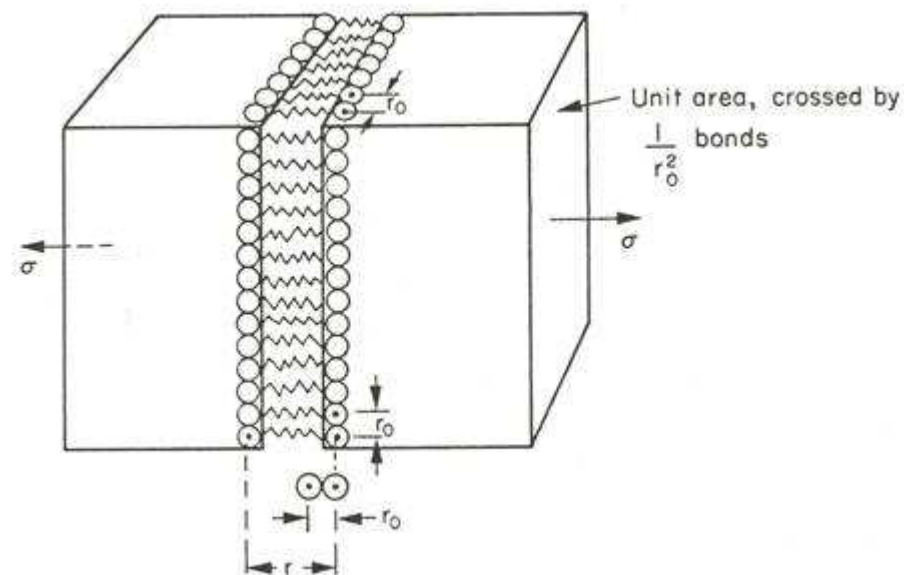
Plastická deformace a pevnost

- ❖ **Anelasticita – vnitřní útlum**
- ❖ **Zkoušky základních mechanických charakteristik konstrukčních materiálů**
(kovy, plasty, keramiky, kompozity)
- ❖ **Fyzikální podstata pevnosti**
- ❖ **Skutečný tahový diagram**

Fyzikální podstata modulu pružnosti

r_0 mřížkový parametr

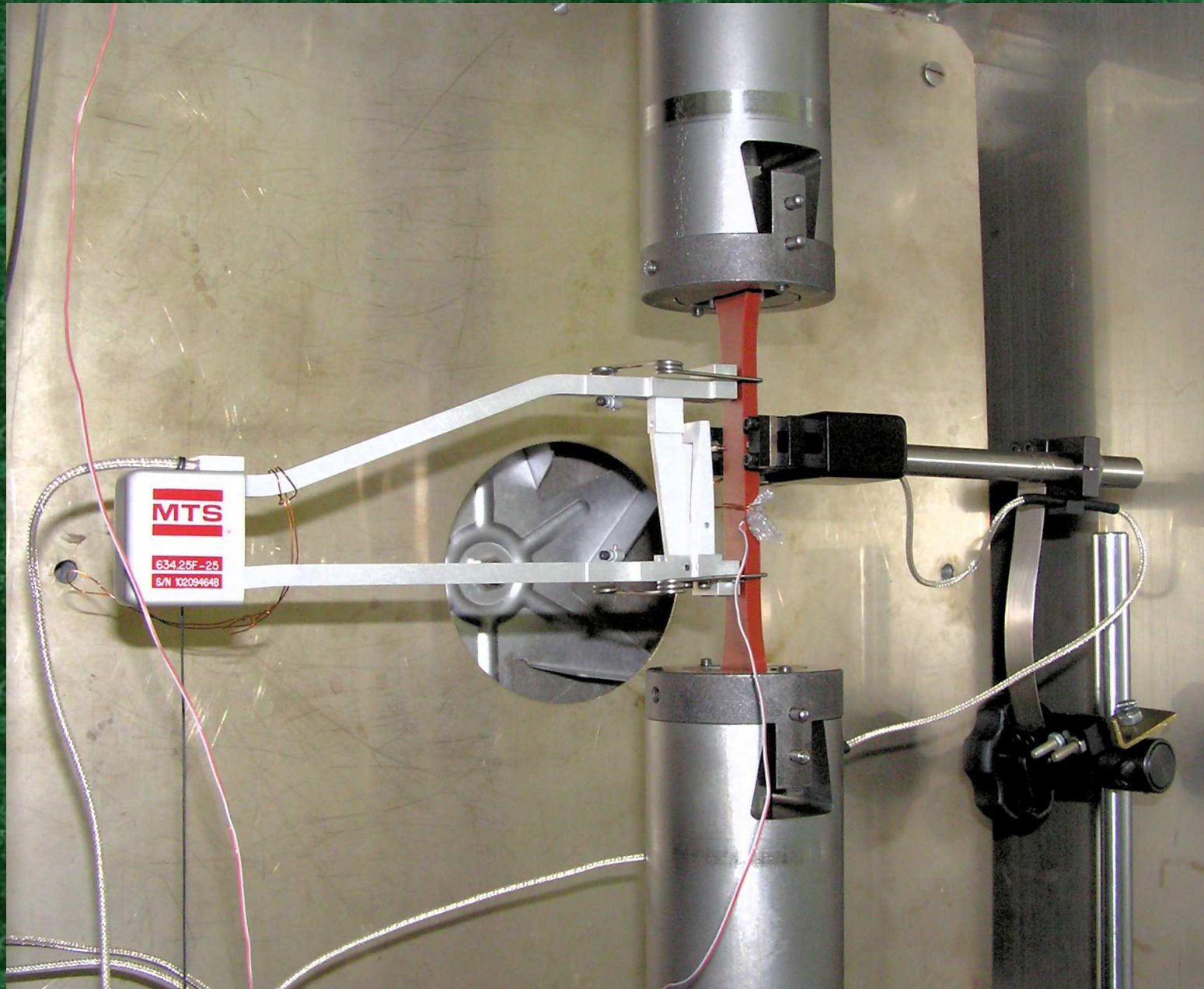

r_0 disociační vzdálenost

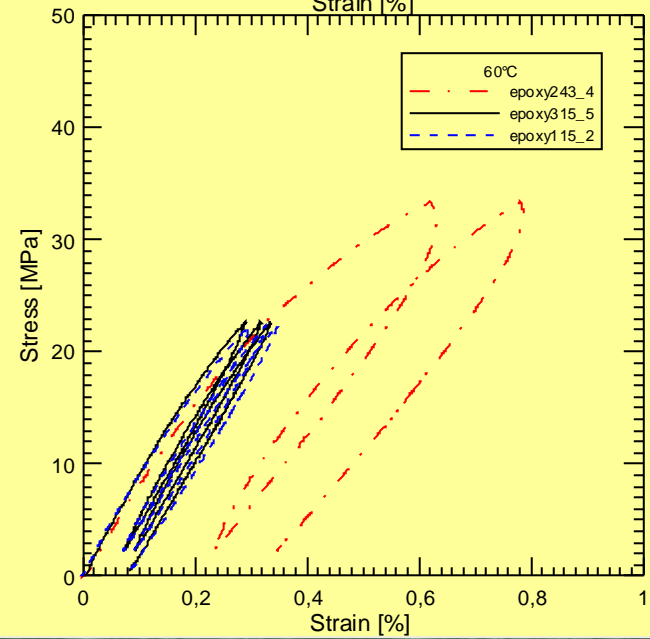
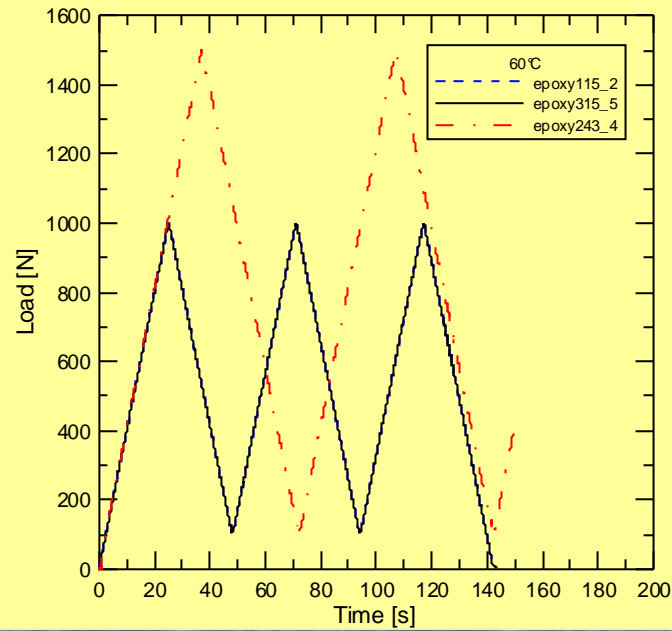
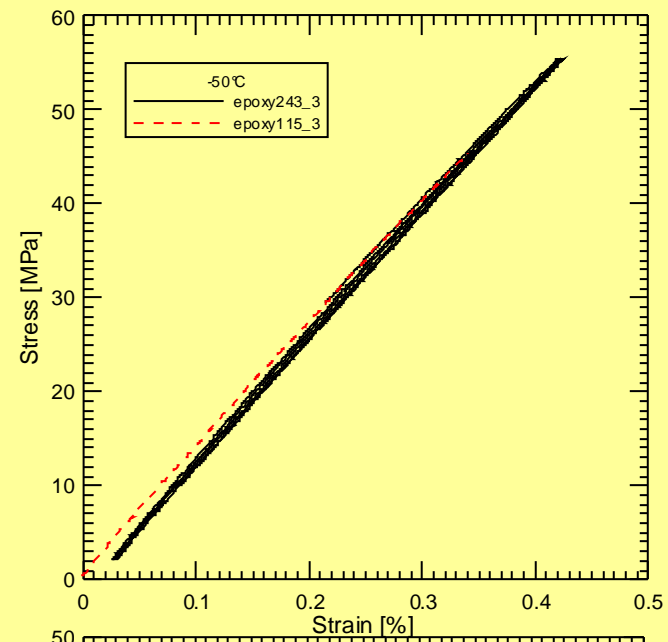
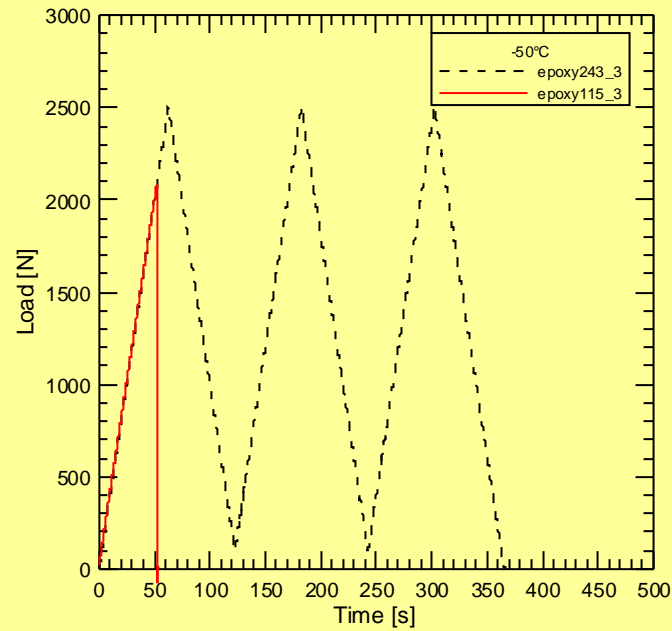
tuhost vazby

$$S_0 = \left(\frac{d^2U}{dr^2} \right)_{r=r_0}$$

Určování modulu pružnosti

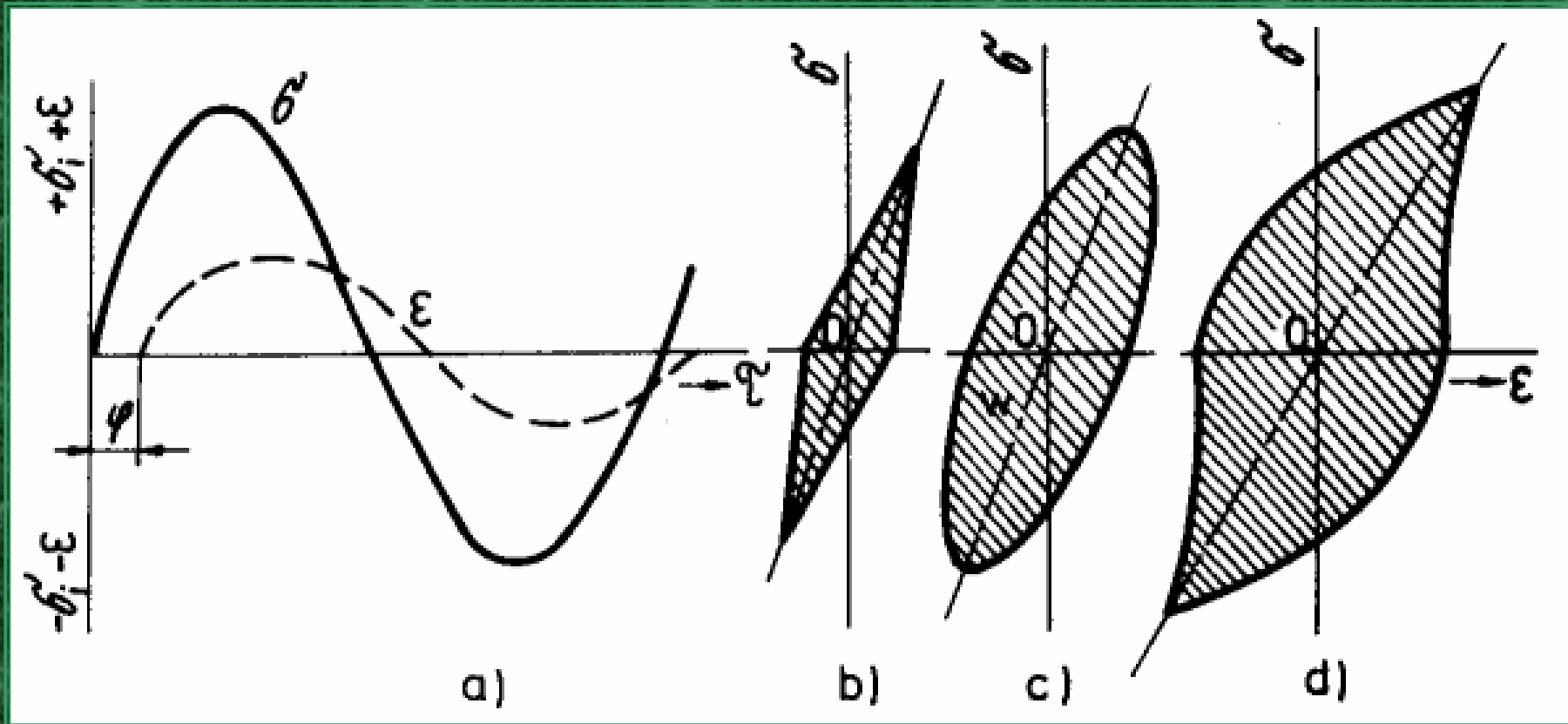

Kvazistatické metody

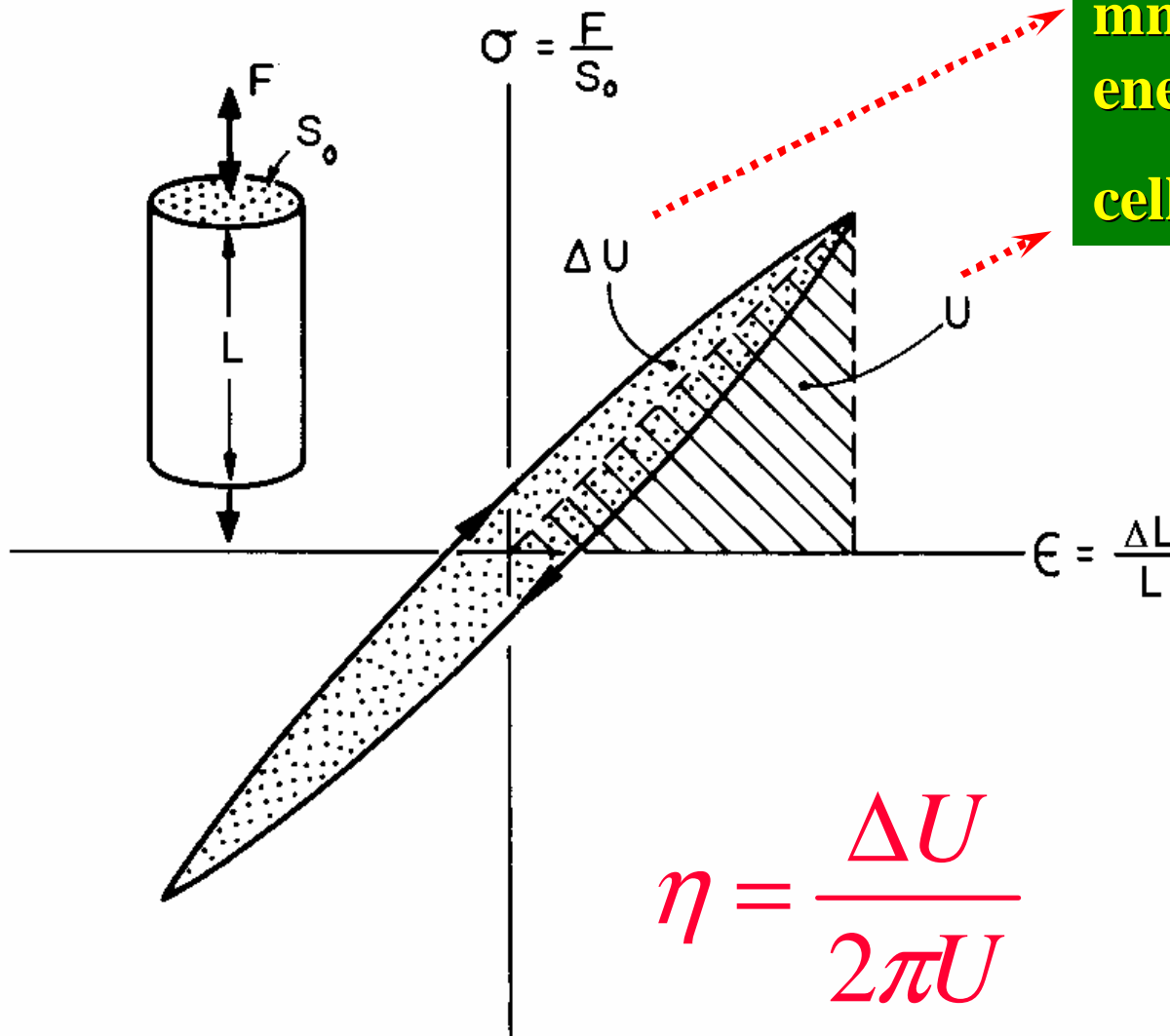
Hystereze - anelasticita

$$Q^{-1} = \operatorname{tg} \alpha \quad (\text{vnitřní tlumení})$$

schopnost materiálu rozptýlovat elastickou energii při vibracích

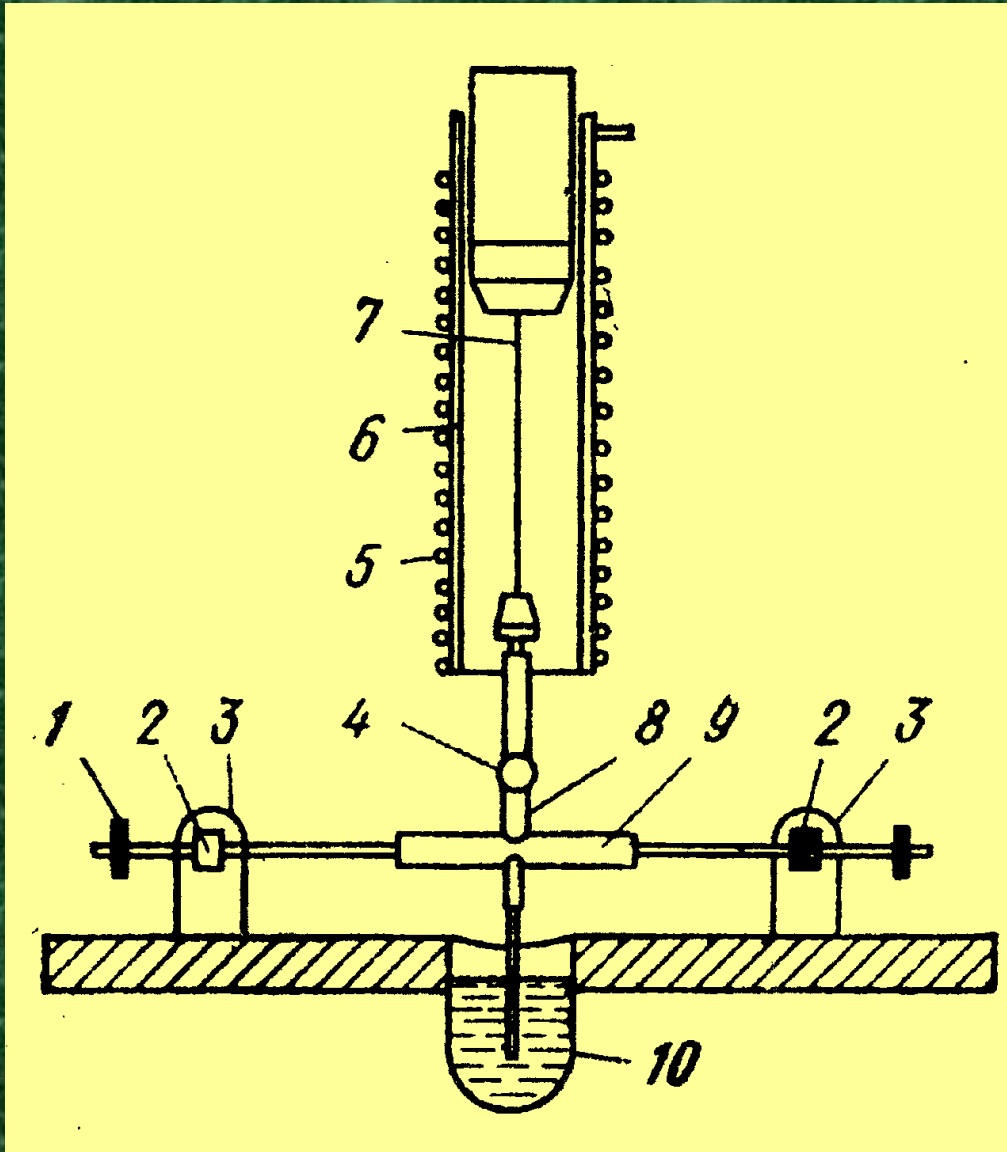
Vnitřní útlum, vnitřní tření

množství rozptýlené energie (za jeden cyklus)
celková přivedená energie

$$\eta = \frac{\Delta U}{2\pi U}$$

Měření charakteristik vnitřního útlumu torzní kyvadlo

$\Delta\omega$ - poloviční šířka píku
 rezonance v polovině jeho
 výšky
 d - průměr vzorku
 l - délka vzorku

J_{ω_0} - osový moment setrvačnosti
 ω_0 - rezonanční kruhová
 frekvence kmitů kyvadla
 f_0 - vlastní frekv. kmitů kyvadla

$$\eta = \frac{\Delta U}{2\pi U} = \frac{\Delta\omega}{\sqrt{3}\omega_0}$$

Vnitřní útlum, vnitřní tření

- schopnost materiálu rozptylovat elastickou energii při vibracích
- míra vnitřního útlumu

- koeficient ztrát

$$\eta = \frac{\Delta U}{2\pi U} \quad (Q^{-1})$$

- logaritmický dekrement útlumu

$$\vartheta = \ln \left(\frac{a_n}{a_{n+1}} \right)$$

Vnitřní útlum, vnitřní tření

- schopnost materiálu rozptylovat elastickou energii při vibracích
- míra vnitřního útlumu
  - koeficient ztrát
  - logaritmický dekrement útlumu

Praktický význam využití: převodovka, blok motoru, řízené střely.....

Vnitřní útlum, vnitřní tření

fyzikální původ

frekvenčně závislý vnitřní útlum

- termoelastický jev (prodloužení – ochlazení, stlačení – ohřev)
- pohyb valenčních elektronů (při jednotkách K)
- viskozita hranic zrn (Ke - samodifúze)
- difuze uhlíku v tuhém roztoku α -železa (Snoek)
- změna orientace párových bodových poruch (bivakance apod.)
- relaxace dislokací - Bordoniho maximum
- dynamické vlastnosti dislokací
- relaxační procesy v plastech

Vnitřní útlum, vnitřní tření

fyzikální původ

frekvenčně nezávislý vnitřní útlum

- chování dislokačních segmentů (dislokací mezi kotvícími body)
- magneto-mechanické tlumení

Vnitřní útlum, vnitřní tření

význam

frekvenčně závislý vnitřní útlum

zajímá spíše materiálové vědce (jevy podmíněné nějakým relaxačním procesem):

- difuze uhlíku v tuhém roztoku α -železa (Snoek)
- relaxace v dislokační čáře (Bordoni)
- dynamické vlastnosti dislokací a interakce s překážkami – dislokace lesa, atmosféry, precipitáty, vrstevné chyby)

Vnitřní útlum, vnitřní tření

význam

frekvenčně nezávislý vnitřní útlum

tato vlastnost zajímává pro konstruktéry

- kolejová vozidla
- převodová skříň
- řízená střela a pod.

vhodné materiály jsou např.

- slitiny hořčíku – vratná dvojčatová deformace
- slitina (Mn-Cu) – vratná martenzitická přeměna
- litina – rozptyl energie na grafitických částicích
- beton – rozptyl na nehomogenní struktuře

Vnitřní útlum, vnitřní tření

Volba materiálu pro tabuli (desku) třepacího stroje

(třepací stroj – zkoušení součástí pro auta, letadla)

Materiálové požadavky:

nízká hmotnost ρ

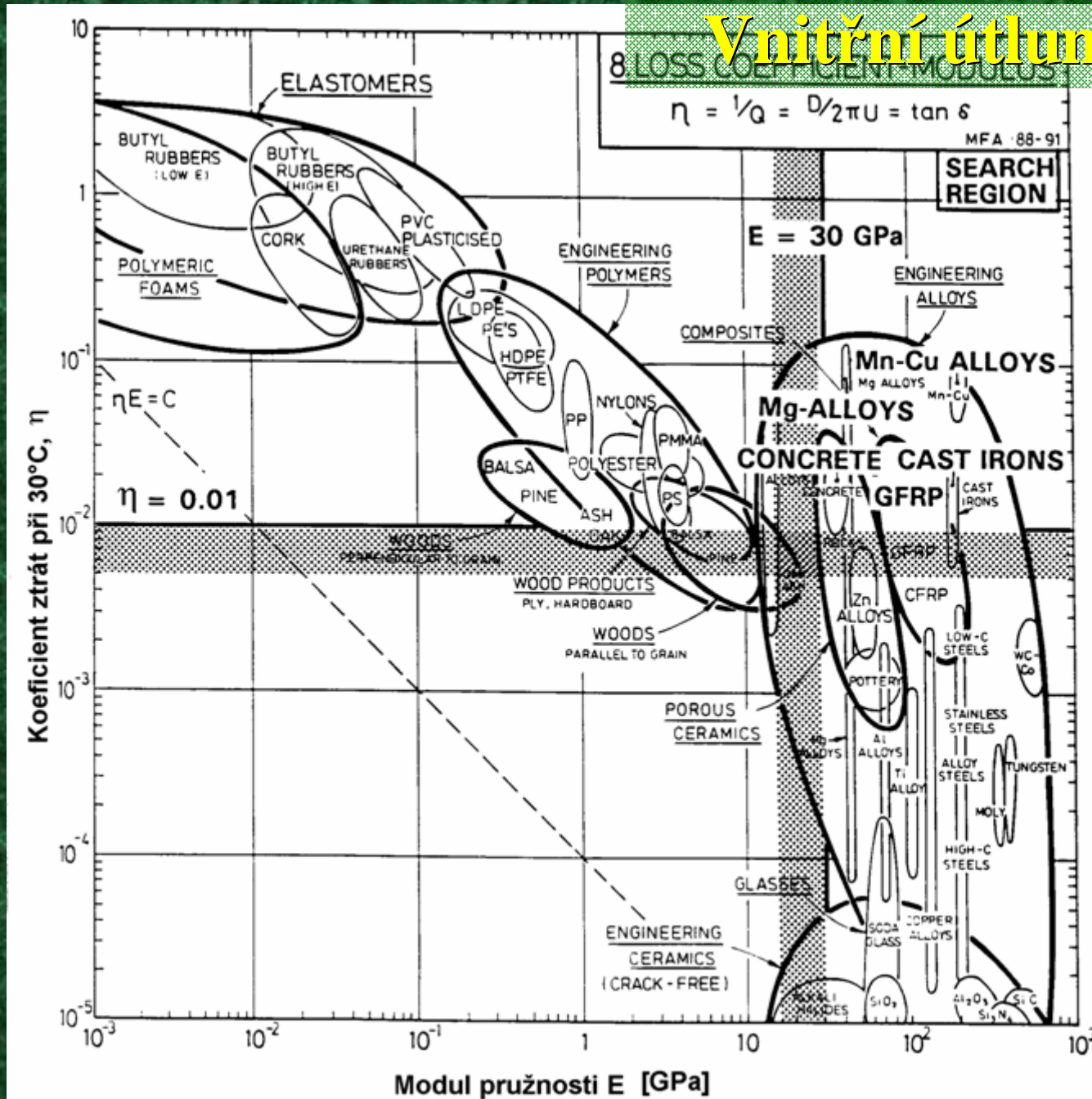
velká tuhost $E > 30$ GPa

vysoká vlastní frekvence $(E/\rho)^{1/2}$

vysoký koeficient útlumu $\eta \approx 10^{-2}$

Materiál	η	$(E/\rho)^{1/2}$	ρ [Mg/m ³]	Hodnocení
Mg slitiny	$10^{-2} - 10^{-1}$	$5 \cdot 10^3$	1,75	Nejlepší kombinace
slitina Mn-Cu	10^{-1}	$3,5 \cdot 10^3$	8	Útlum dobrý, ale těžký
KFRP/GFRP	$2 \cdot 10^{-2}$	$6 \cdot 10^3$	1,8	Možný
litina	$2 \cdot 10^{-2}$	$6 \cdot 10^3$	7,8	Dobrý/těžký
beton	$2 \cdot 10^{-2}$	$3,5 \cdot 10^3$	2,5	Možný

Vnitřní útlum, vnitřní tření

- ✓ **Anelasticita – vnitřní útlum**
- ❖ **Zkoušky základních mechanických charakteristik konstrukčních materiálů**
(kovy, plasty, keramiky, kompozity)

- ❖ **Fyzikální podstata pevnosti**
- ❖ **Skutečný tahový diagram**

Zkouška tahem

Kovové materiály

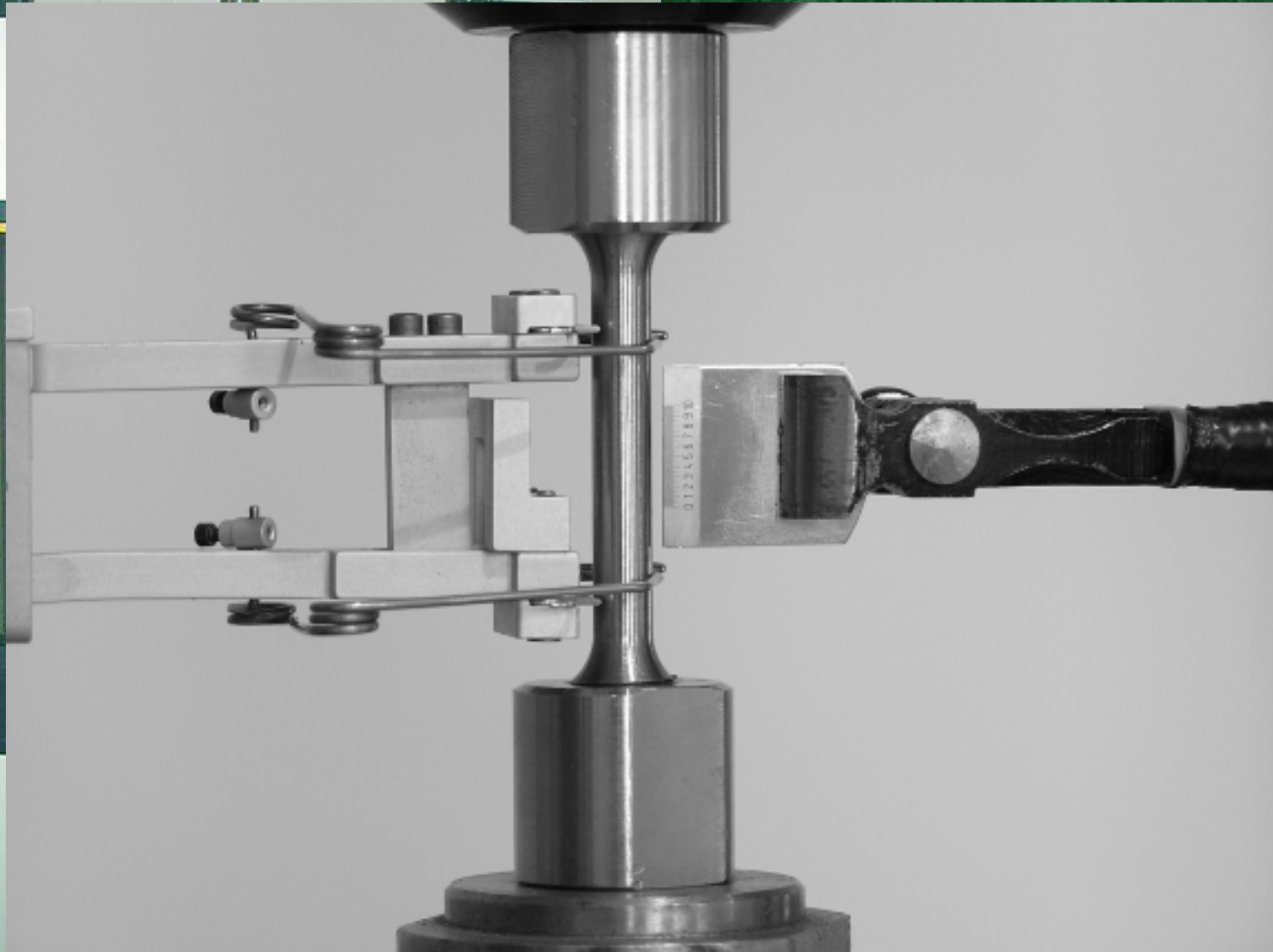
– Zkouška tahem za okolní teploty

Evropa: ČSN EN 10 002 – 1 /2002

(42 0310 identifikační znak)

Amerika: ASTM E 8 - 01(ASTM E8 M)

Zkouška tahem

EN 10002 se skládá z pěti částí **Zkouška tahem**

Část 1: Zkušební metoda za okolní teploty
ČSN EN 10 002-1 (42 0310)

Část 2: Ověřování siloměrného měřicího systému
tahových zkušebních strojů (ČSN EN ISO
7500-1), (42 0322)

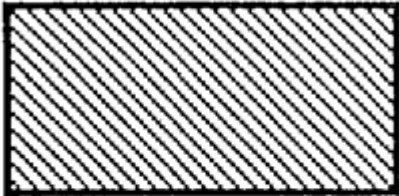
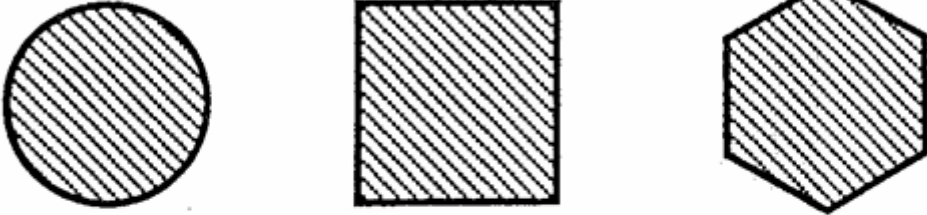
Část 3: Kalibrace siloměrů používaných k
ověřování zkušebních strojů pro zkoušku
jednoosým tahem (ČSN EN ISO 376) (42
00358)

Část 4: Ověřování průtahoměrů používaných při
zkoušce jednoosým tahem (ČSN EN ISO
9513) (42 0386)

Část 5: Zkušební metoda za zvýšené teploty
ČSN EN 10 002-5 (42 0312)

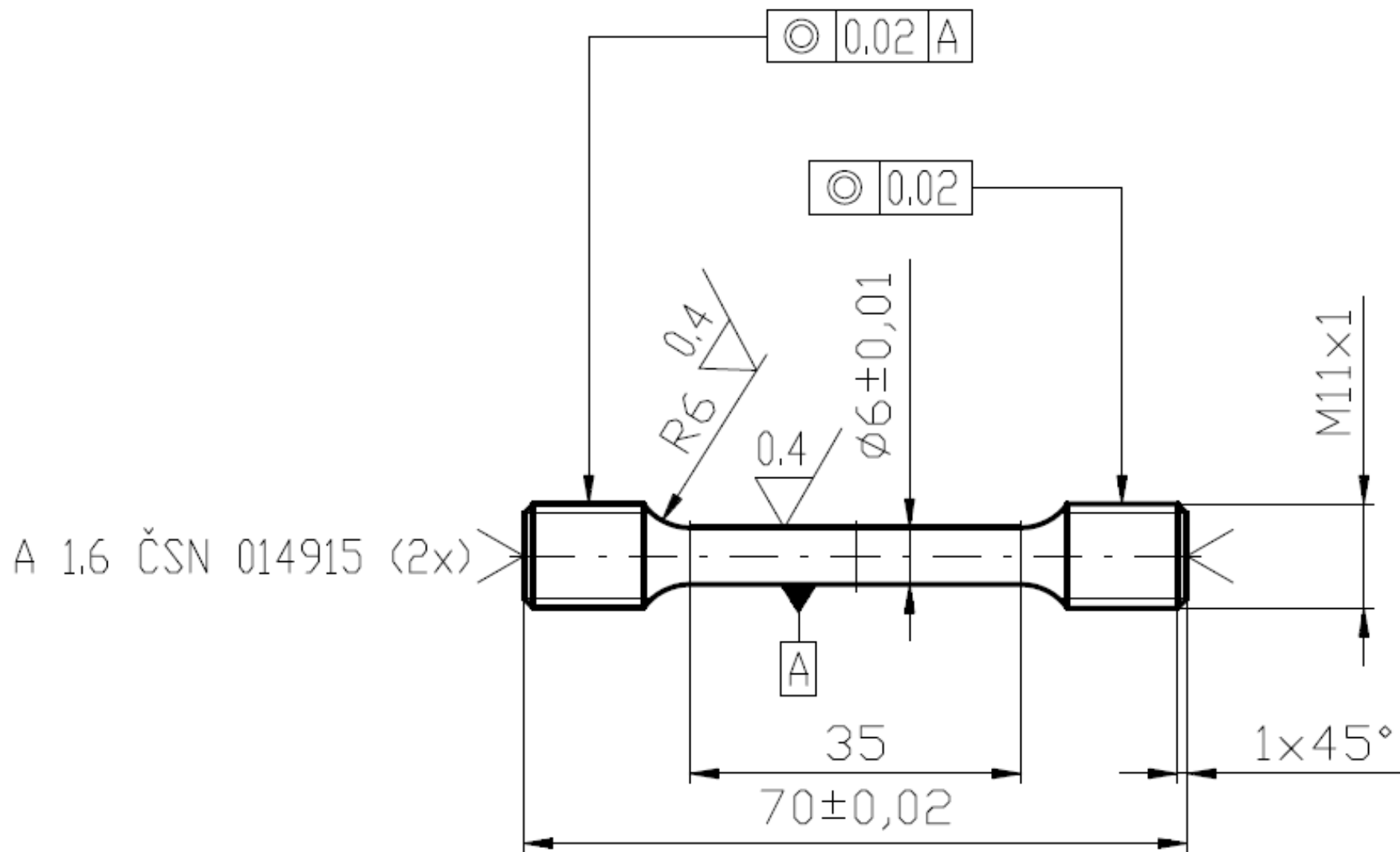
Zkouška tahem

Obecná pravidla pro zkušební tyče

Druh výrobku	
<p>Pásky – Plechy – Ploché výrobky</p> <p>s tloušťkou v milimetrech</p>	<p>Dráty – Tyče – Profily</p> <p>s průměrem nebo stranou v milimetrech</p>
0,1 ≤ tloušťka < 3	- A50; A80
-	< 4 A200; A100
≥ 3	≥ 4 A5,65; A11,3
Trubky	

Zkouška tahem

Obecná pravidla pro zkušební tyče

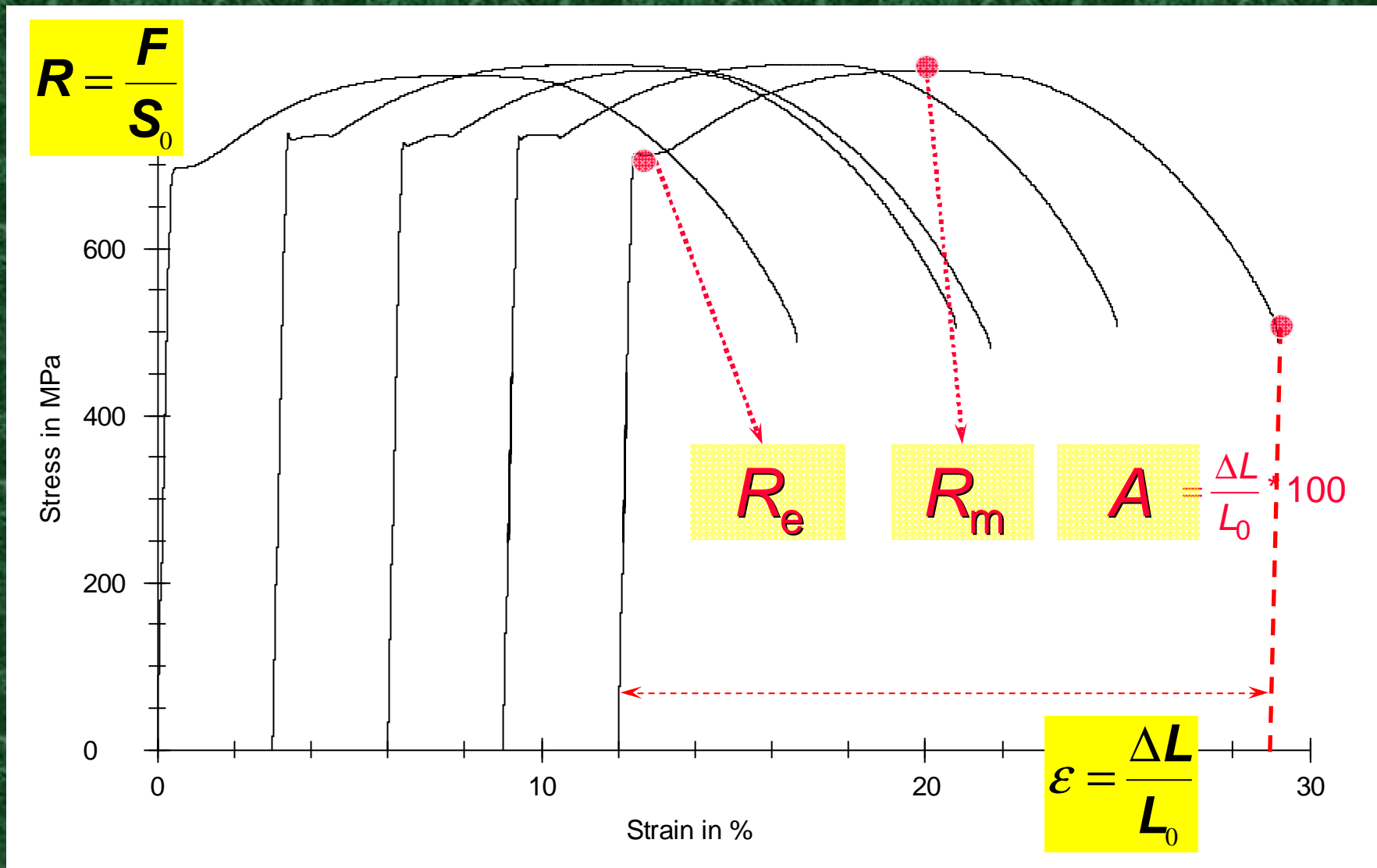

5
K
e

Obecná pravidla pro zkoušku

- ❖ Zatěžovací osa stroje (kardan, vysovací přípravek, upínací přípravky s kulovými plochami apod.)
- ❖ Rychlost zatěžování (podle určované charakteristiky)
- ❖ Kontrola a měření tyče před zkouškou
- ❖ Předtížení tyče v upnutém stavu před zkouškou
- ❖ Provedení zkoušky – se snímačem, bez snímače (hystereze, vícerychlostní zkouška)

Zkouška tahem

Zkouška tahem

č. vz.	S_0 [mm ²]	R_e [MPa]	R_m [MPa]	A_g [%]	A [%]	E (t) [GPa]	E (s) [GPa]	μ [-]
1	28,29	695,5	806,9	7,49	16,40	206,0	196,0	0,287
2	28,30	722,6	812,8	6,64	14,53	210,3	196,0	0,296
3	28,28	730,0	820,0	7,67	18,46	222,4	196,0	0,295
4	28,29	733,0	820,5	7,37	15,70	204,0	195,7	0,299
5	28,29	711,9	812,5	7,64	16,94	188,6	196,0	0,304

Smluvní tahový diagram

tj. závislost zátěžná síla – prodloužení
měřené délky zkušebního tělesa

- napět'ové charakteristiky R_{xx} , R_m
- deformační charakteristiky A , Z

Smluvní tahový diagram

měříme sílu F
přepočteme na smluvní napětí

$$R = \frac{F}{S_0}$$

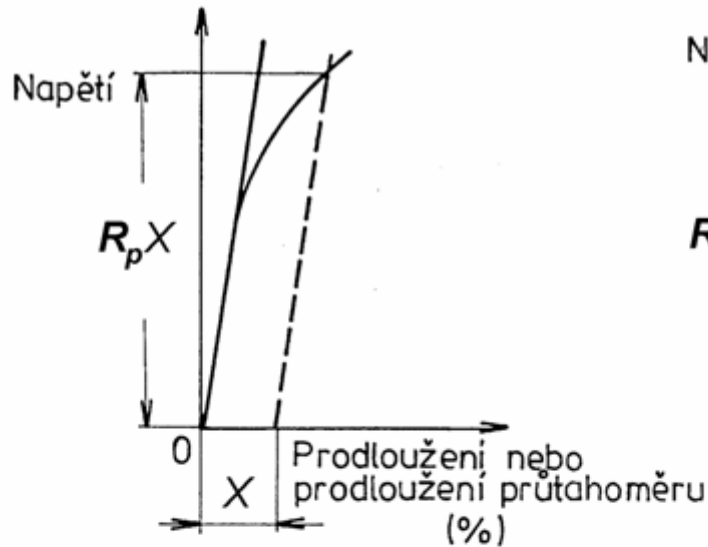
měříme prodloužení ΔL
přepočteme na poměrné prodloužení

$$\varepsilon = \frac{\Delta L}{L_0}$$

Smluvní mez kluzu

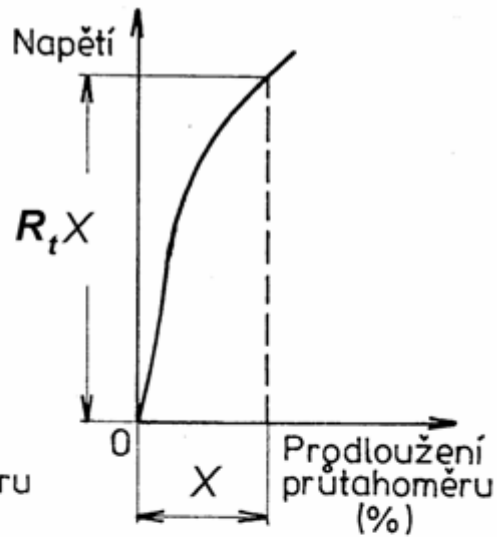
- p = plastic - plastická deformace
- t = total – celková deformace
- r = running - průběžná, trvalá (plastická) deformace

Zkouška tahem

Poznámka: X je velikost plastické deformace, nejčastěji $X = 0,2 \%$

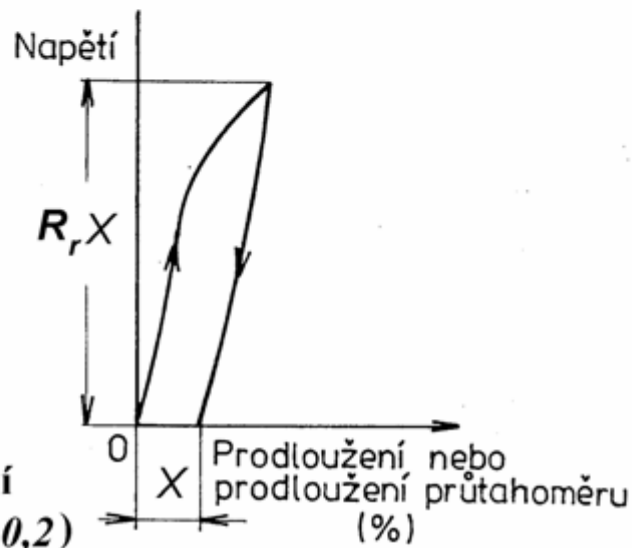
Smluvní mez kluzu ($R_p 0,2$)

Poznámka: X je velikost celkové deformace, nejčastěji $X = 0,5 \%$

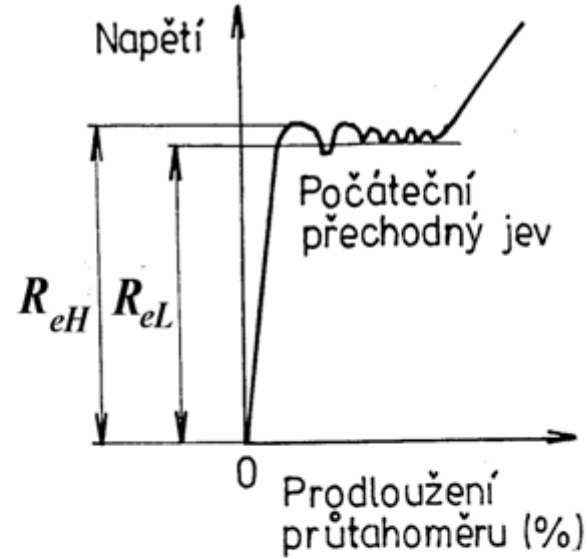
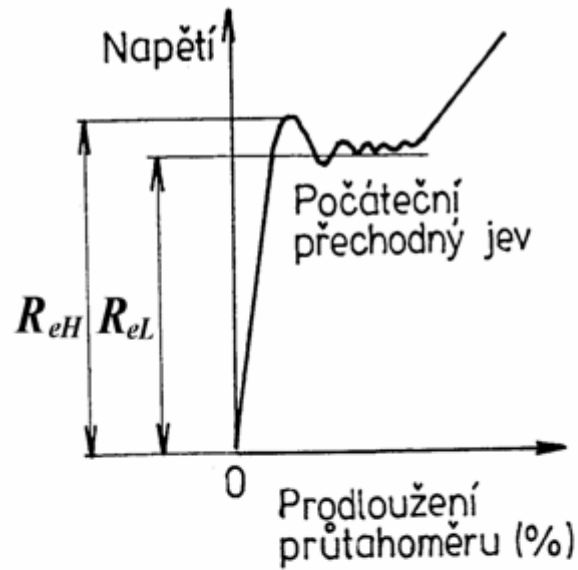
Smluvní mez kluzu celková ($R_t 0,5$)

$R_p 0,2$

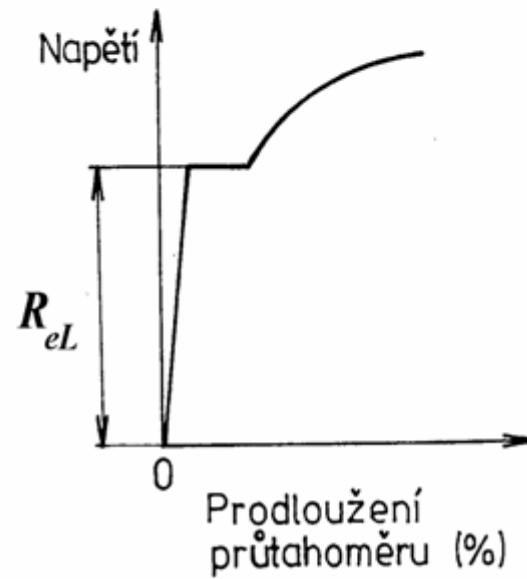
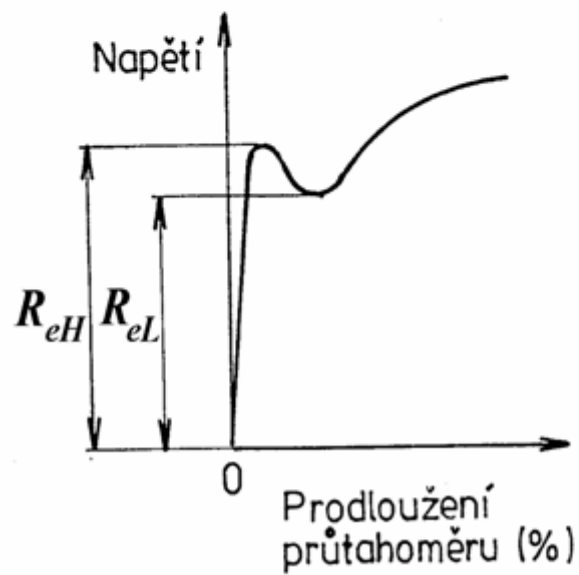

Trvalá smluvní mez kluzu ($R_r 0,2$)

Zkouška tahem

R_{eH} , R_{eL}

R_e

Označování ocelí (horní/dolní mez kluzu)

Svařitelné oceli

S185

S235

S275

S355

Oceli na strojní součásti

E295

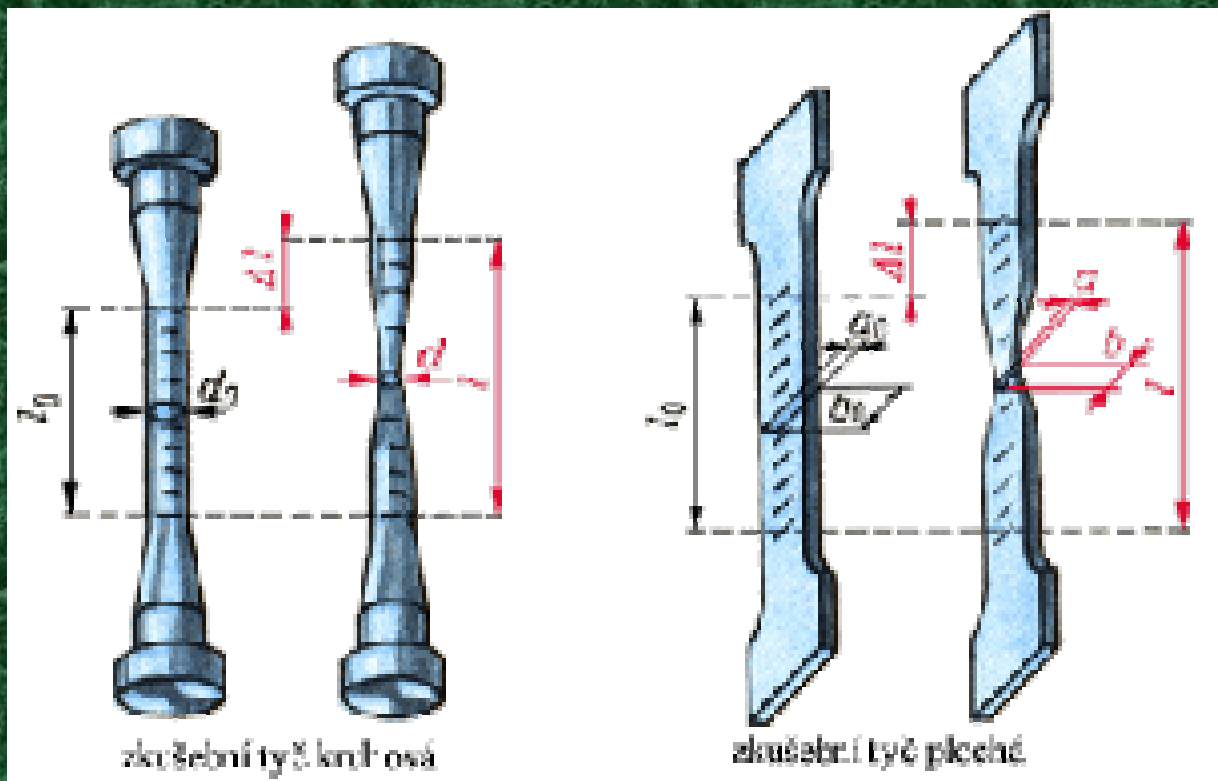
E335

E360

Deformační charakteristiky

- Zúžení

$$Z = \frac{S_0 - S_u}{S_0} 100[\%]$$

0[%]

stiky dvě?

ČSN EN ISO 2566 (420308)

- Převodní tabulky tažnosti

Část 1: uhlíkové a nízkouhlíkové oceli

$$k^I = \frac{L_0^I}{\sqrt{S_0^I}}, k^{II} = \frac{L_0^{II}}{\sqrt{S_0^{II}}}$$

$$\frac{A^{II}}{A^I} = \left(\frac{k^I}{k^{II}} \right)^{0,4}$$

Necht' $k^I = 5,65$, $k^{II} = 11,3$ pak platí $A_{11,3} = A_{5,65} \cdot 0,759$)

Část 2: austenitické oceli

Energetické charakteristiky

- Kovy – klasický tahový diagram

Resilience (modul resilience): mater. charakt. vyjadřující množství energie v jednotce objemu materiálu zatíženého napětím R_e .

(Množství energie, které je materiál schopen při daném zatížení akumulovat).

$$w_{el} = \frac{R_e^2}{2E} \left[MPa = \frac{MN \cdot m}{m^2 \cdot m} = \frac{MJ}{m^3} \right]$$

$$w_f = \frac{R_m + R_e}{2} \cdot \frac{A}{100} \left[\frac{MJ}{m^3} \right],$$

$$w_f = \frac{2}{3} R_m \cdot \frac{A}{100} \left[\frac{MJ}{m^3} \right]$$

Křehké materiály

Tahová houževnatost (modul houževnatosti):
množství energie potřebné k porušení materiálu

Zkouška tahem

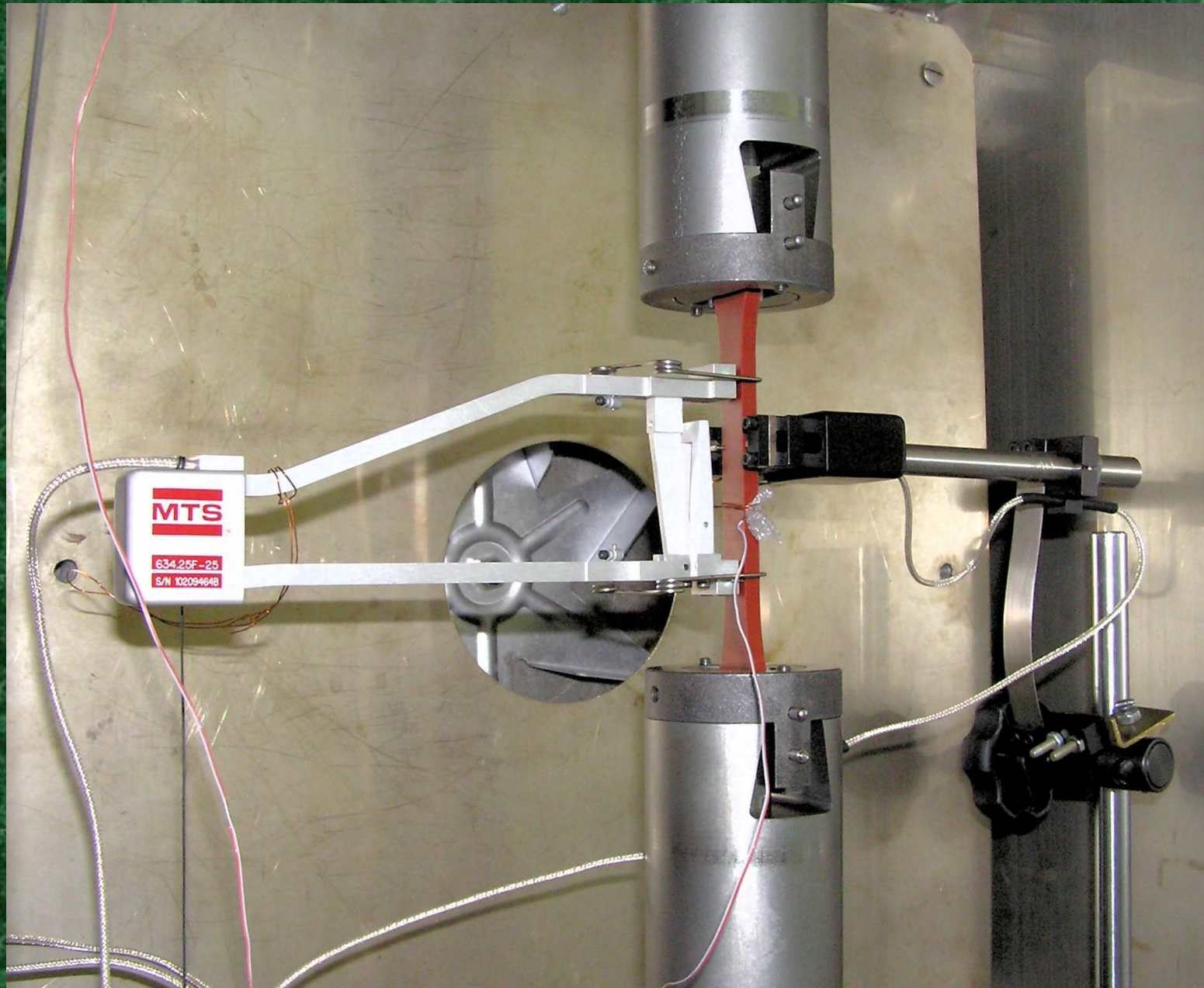
Kovové materiály – deformační zpevnění

- Kovy – klasický tahový diagram
- Mírou deformačního zpevnění je poměr meze pevnosti a meze kluzu

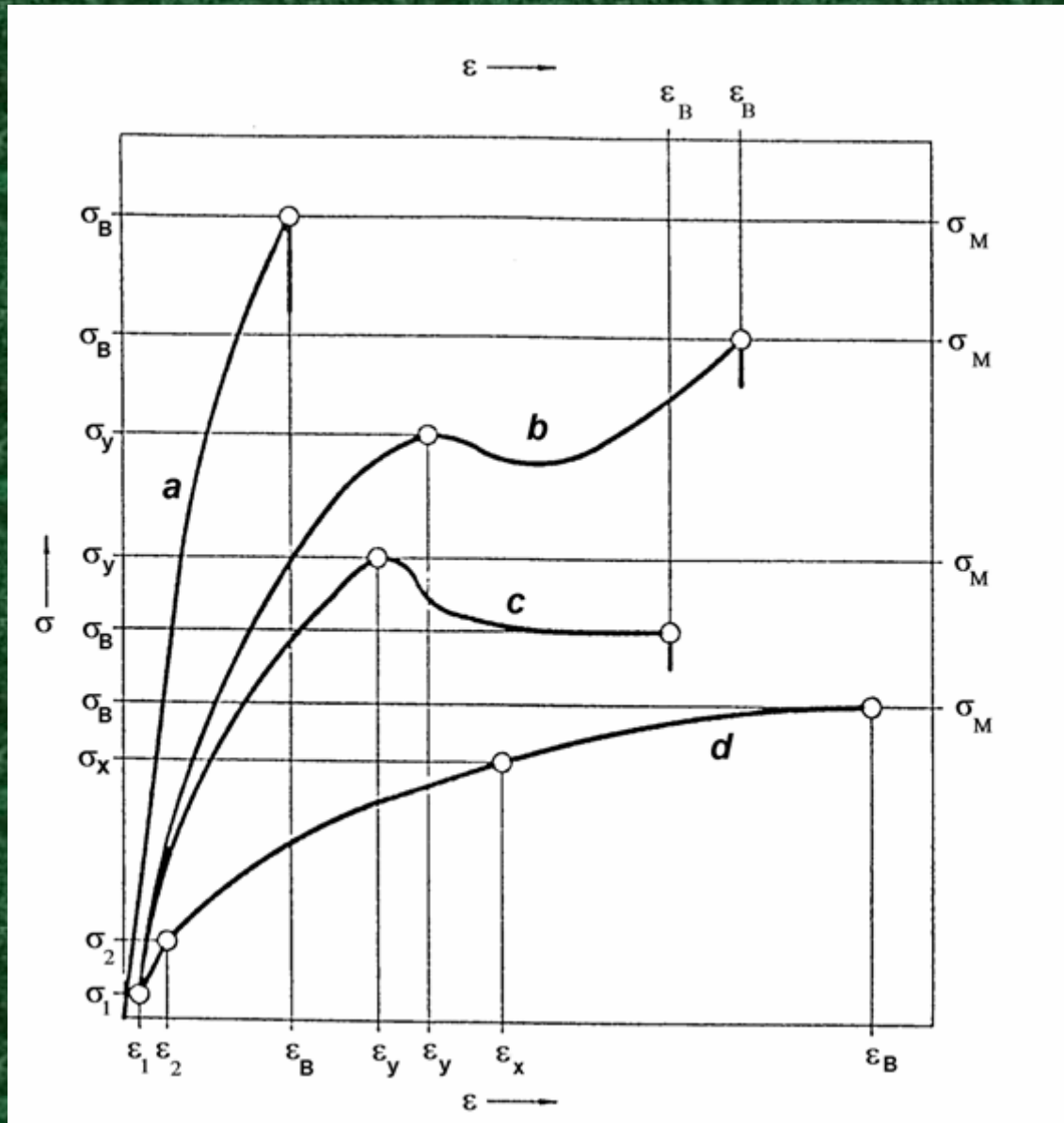
$$\frac{R_m}{R_e} \geq 1,4 \dots \dots \textit{velké} \_ \textit{zpevnění}$$

$$\frac{R_m}{R_e} \leq 1,2 \dots \dots \textit{malé} \_ \textit{zpevnění}$$

Zkouška tahem - plasty

Plasty – ČSN EN ISO 527 (640604) Zkouška tahem - plasty

σ_M – mez _ pevnosti

σ_y – mez _ kluzu

σ_B – lomové _ napětí

a - křehký

b - houževnatý s σ_y

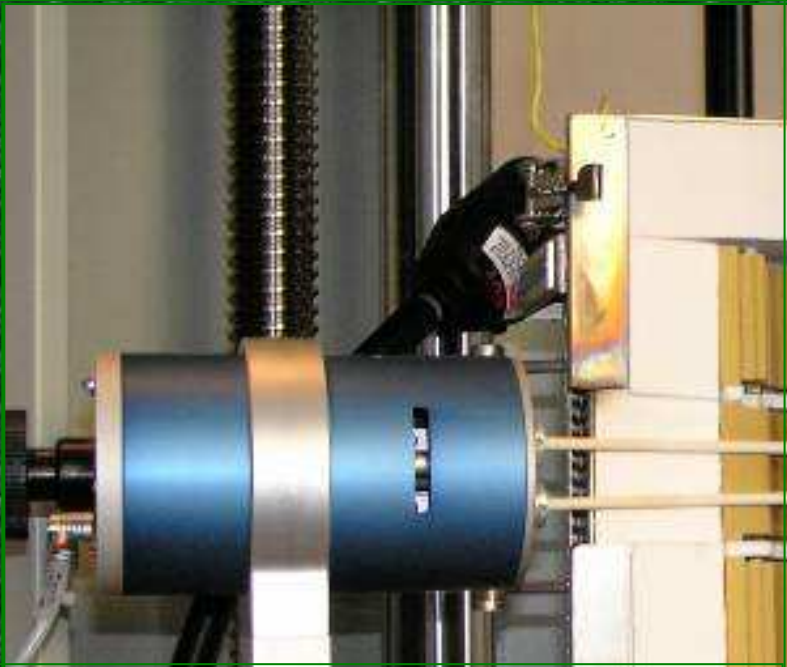
c - houževnatý s σ_y

d - houževnatý bez σ_y

Zkouška tahem - keramiky

ČSN EN 658

- ❖ omezená obrobiteľnosť – jednoduché tvary
- ❖ vysoká krehkosť – predčasné lomy
- ❖ citlivosť na presnosť zatěžovacie osy

- ❖ prednosť – ohybové zkoušky

Energetické charakteristiky

- energie kumulovaná při poškození

ČSN EN 658-1 (727510) (Cumulative damage energy)

Mechanické vlastnosti keramických kompozitů při pokojové teplotě – stanovení tahových vlastností

$$\Phi = \frac{1}{S_0 L_0} \int_0^{\Delta L_f} F d(\Delta L) \left[\frac{kJ}{m^3} \right]$$

Tahový diagram

(smluvní tahový diagram $F - \Delta L(R - \varepsilon)$)

- hodnocení kvality materiálu
- nákup – prodej (technické dodací podmínky EN)
- expertíza havárií
- pevnostní výpočty (únava)
- základní mechanické vlastnosti – v materiálových listech a databázích

Plastická deformace a pevnost

- ✓ Anelasticita – vnitřní útlum
- ✓ Zkoušky základních mechanických charakteristik konstrukčních materiálů
(kovy, plasty, keramiky, kompozity)
- ❖ Fyzikální podstata pevnosti
- ❖ Skutečný tahový diagram